'Tak, tak, tak - de kop eraf'

Kees Moeliker (1960), conservator van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, schreef een boek over opmerkelijk gedrag bij allerlei vogelsoorten. En over Gekke Gijs. 'Die merel botste zo'n veertig keer tegen het raam.' | door Frans van Deijl, foto's Jean-Pierre Jans

Een van de thema's in uw boek betreft homoseksuele necrofilie bij wilde eenden. Hoe bent u erop gekomen?

"Op 5 juni 1995 vloog een wilde eend zich te pletter tegen de nieuwe glazen pui van ons museum. Het gebeurde in die dagen vaker dat vogels verongelukten, en ik had inmiddels een absoluut gehoor ontwikkeld voor het soort slachtoffer. Maar deze klap was doffer, en trok mijn aandacht. Ik liep naar het raam van mijn werkkamer en zag een eend, een mannetje, levenloos, met daarnaast een ander, levend exemplaar, eveneens een woerd. Het mannetje kroop op z'n dode maatje en begon te paren. Dit duurde ongeveer 75 minuten."

En toen?

"Toen kreeg ik honger, tja, het is een triviaal detail wellicht, maar het liep tegen half acht 's avonds en ook het alarmsysteem van het museum moest worden ingeschakeld. Als ik die tijd zou overschrijden, moesten er allerlei mensen worden gebeld, en dat zou een hele toestand geven. Dus ik liep naar buiten, pakte de dode eend op en legde hem in de vriezer."

Was dit de ontdekking van uw leven?

"Ik had dergelijk gedrag nooit eerder gezien. Ik bleek de eerste te zijn. Uiteindelijk heb ik zes jaar gewacht voordat ik erover schreef. Het is een verhaal dat je gemakkelijk in de kroeg vertelt, maar ik miste het brede kader waarin ik het kon plaatsen."

Hoe bijzonder is het?

"Behoorlijk bijzonder, want necrofilie is bij mensen toch een ziekelijke aandoening en beoefenaren ervan zijn strafbaar. Daarnaast blijkt homoseksualiteit bij dieren algemeen voor te komen. Ik had daar eigenlijk nooit bij stilgestaan, maar na dit voorval kreeg ik een 750 pagina's tellend boek onder ogen van Bruce Bagemihl die, gebaseerd op wetenschappelijke literatuur, voorbeeld na voorbeeld geeft van meer dan 470 diersoorten waarbij homoseksueel gedrag is vastgesteld. Van beffende egelvrouwtjes, kontneukende walrusmannetjes, tot wederzijds masturberende mannetjes van de vampiervleermuis. Ik wil maar zeggen: homofoben die beweren dat homoseksualiteit in de natuur niet voorkomt, moeten dit boek eens inkijken."

Maar was dit niet gewoon een gekke eend?

"Nadat ik erover had gepubliceerd, kreeg ik de ene na de andere reactie van mensen die soortgelijk gedrag hadden gezien, bij eenden, kikkers, mussen, zwaluwen – ik heb onlangs nog drie gevallen doorgekregen, bij duiven, zwanen en padden. Iemand stuurde me een filmpje waarop een zwaan is te zien die vlak bij het Centraal Station van Amsterdam in het water een dood exemplaar aan het berijden was. Volgens die bron duurde dat de hele dag. Honderden, duizenden mensen zijn er langs gelopen en moeten het gezien hebben."

Hoe moeten we dit duiden?

"Wat opvalt, is de plotselinge, onnatuurlijke dood van de necrofilie-slachtoffers. Ze sterven bovendien in een voor de soort karakteristieke, ontvangende paringshouding: op hun buik, of, in het geval van een grondeekhoorn, op de zij. Het is kennelijk deze combinatie die de paringsdrift op gang brengt en necrofiel gedrag teweegbrengt."

Is er ook een evolutionaire betekenis?

"Gebouwen en gemotoriseerd verkeer zijn in het licht van de evolutie nog maar zeer recente doodsoorzaken, waarop dieren die in de zogenaamde voortplantingsconditie verkeren en die met dergelijke versdode soortgenoten te maken krijgen, nog geen antwoord hebben. Daaraan hebben ze zich niet aangepast. Necrofilie zal voorlopig dus nog toenemen, verwacht ik."

Heeft u van collega's erkenning gekregen voor uw ontdekking?

"Ik heb mailtjes ontvangen van collega's die hun waardering uitspreken dat ik het heb beschreven, want dat was nog niet gebeurd. We weten veel van diergedrag,

Kees Moeliker: 'Het mannetje kroop op zijn dode maatje en begon te paren'

maar gelukkig is er ook nog veel onbekend, valt er nog veel te ontdekken. Nee, de Nobelprijs zal ik er niet voor krijgen, en in het handboek over de wilde eend zal het hooguit een paar regeltjes in de voetnoot opleveren, in de sfeer van: in 1995 is in Rotterdam, Nederland, een geval van homoseksuele necrofilie vastgesteld. Meer zal het niet zijn."

Jammer?

"Neuh. Als wetenschapper moet je je plaats kennen. Al zou je in je leven maar één stukje van die enorme puzzel op de juiste plek leggen, ben je wat mij betreft al geslaagd."

U beschrijft nogal gedetailleerd het fenomeen van de onthoofdende kraaien. Wat boeit u daar zo aan?

"Ik vond op enig moment in de tuin van ons museum vogels die zich tegen de glazen pui hadden dood gevlogen, zonder kop. Aanvankelijk dacht ik dat dit werk was van koppensnellers, schedelverzamelaars, want de onthoofdingen waren met bijna chirurgische precisie uitgevoerd."

Eh, koppensnellers, schedelverzamelaars?

"Die heb je. Als elfjarig jongetje was ik er ook zo een. Liep ik met een schaartje rond, en als ik dan ergens in het park of op het strand een dode vogel vond, dan knipte ik de kop eraf. Ja, ik wist precies waar ik moest knippen, dat leer je snel genoeg. Nou, en dan nam ik zo'n kop mee naar huis voor mijn verzameling."

Wat deed u er dan mee?

"Ik legde de kop in een bakje met water, niet warmer dan een graad of veertig, gooide er wat biotex in, en liet het

> 'In een boomtop wachten de kraaien op een vogel die tegen de glazen gevel klapt, en dan duiken ze eropaf.'

dan twee weken staan. Dan rotte het wel schoon, en kon je de schedel aan je collectie toevoegen."

Waar stond dat bakje dan?

"In de schuur. Mijn moeder wist ervan en ze had daar geen moeite mee. Zoals zij het ook wel goed vond, dacht ik, dat ik dieren in de vriezer van de ijskast bewaarde. Ach, sommige jongetjes doen dat nu eenmaal. Of meisjes ook dat soort hobby's hebben? Volgens mij niet. Het is echt een jongensding."

Goed, maar hoe ontstonden die onthoofdingen dan?

"Ik ontdekte dat dat het werk was van een stel zwarte kraaien, vaste bewoners van het Museumpark. Het zijn er een stuk of zes – een koppeltje en een paar vrijgezellen – en zij hebben de glazen gevel van ons museum ontdekt als vaste voederplek. In een boomtop wachten ze op de eerste de beste duif, houtsnip, merel of specht die tegen de gevel klapt, en dan duiken ze eropaf. Vaak leven die vogels nog, maar de zwarte kraai plukt wat veertjes uit de nek van de ongelukkige vogel, en dan tak, tak, tak, precies op dat kale plekje houwt hij met die enorme dolkvormige snavel de kop eraf. In seconden is het gebeurd. Ik heb van één geval een foto kunnen maken, een lucky shot dat ▸

► ook in het boek is afgedrukt, waarbij je een kraai met een duivenkop in de bek ziet wegvliegen."

Was het sadistische moord, euthanasie wellicht?

"In dit geval handelde de kraai ethisch zeer verantwoord, want mijn vriend Erwin Kompanje, een vogelpatholoog en medisch ethicus van beroep, onderzocht de onthoofde duif en zag wat de klap inwendig had aangericht: een ravage. Het diertje zou het nooit gered hebben. Maar ik geloof niet dat de kraai de duif uit zijn lijden heeft willen helpen. Ik denk dat de kop een voedselrijk hapje is – hersenweefsel is moddervet. Ze peuzelen het op in tijden van schaarste of bij kou. Ik weet niet waar ze die koppen bewaren; misschien in hun nest, maar ik acht het waarschijnlijker dat ze die in de grond verstoppen."

Maar waarom alleen de kop, en niet de rest van het lichaam?

"Het plukken, openen en in stukken trekken van een dode vogel vergt meer tijd, en de resten zijn lastiger te vervoeren en te verstoppen. Een kop is er zo af, en het is nog gezond voor ze ook."

Wat heeft u met maffe merels?

"Haha, ja, dat is ook zo'n merkwaardig verschijnsel. In 2004 belde Linda Olieman uit Schiebroek mij over een merel in haar tuin die de hele dag vrijwel onophoudelijk tegen het raam van de woonkamer vloog. Ik ernaartoe en inderdaad, daar was Gekke Gijs – zo noemde zij 'm. Mijn vermoeden dat de merel zijn spiegelbeeld aanvalt en denkt een rivaal uit zijn territorium te verdrijven, leek te kloppen."

Maar knalde Gekke Gijs steeds met z'n koppie tegen dat raam?

"De familie had videofilmpjes gemaakt van de botsingen, en die beelden draaide ik in slowmotion af. Daarop zag ik dat hij niet frontaal met zijn kop tegen de ruit knalde, maar dat hij vlak voor het glas zijn poten naar voren gooide. Ik berekende ook dat de merel in tien minuten tijd zo'n veertig keer tegen het raam botste."

Waarom begreep hij niet na een paar keer dat er geen indringer was?

"In de merelliteratuur – ja, die bestaat – is haast niets te vinden van dit gedrag. Net als alle andere vogels had hij geen mentale categorie, zoals dat heet, voor glas en ook niet voor glad oppervlak. Maar dat hij steeds doorgaat, komt, volgens mij tenminste, omdat hij een kick krijgt van al die botsingen. Het veroorzaakt een beetje endorfine of een ander stimulerend stofje dat bij elke klap vrijkomt. Hij komt in een roes en daar blijft hij in."

> 'Ik denk dat Gijs een kick krijgt van al die botsingen. Dat bij elke klap een stimulerend stofje vrijkomt.'

Zou ook Gijs niet gewoon een hersenbeschadiging hebben?

"Dan heeft Gijs een hoop volgelingen, want mij bereiken nog geregeld meldingen van maf merelgedrag. Maar ik zou graag eens een hersenscan willen laten maken van zo'n maffe merel, en dat dan vergelijken met die van soortgenoten die niet dergelijk gedrag vertonen. Ik ben benieuwd of er verschillen zijn."

Hoe is het nu met Gijs?

"De laatste berichten dateren van 30 november vorig jaar, en die zijn niet goed. Gijs is al sinds de zomer niet meer gesignaleerd. In de tuin staat sinds enige tijd een bronzen merel, een kunstwerk op een paaltje, en misschien heeft Gekke Gijs de strijd tegen zo'n levensechte en onneembare indringer opgegeven."

Ik kan er niets aan doen, maar uw boek en ook de droge toon waarop u erover vertelt, roept herinneringen op aan de roemruchte Dierenwinkel-scènes van het voormalige cabaretgezelschap Jiskefet.

"Ja, alleen de stofjas van Herman, de verkoper, ontbreekt nog. Ik hoor het vaker. Nee, dat is niet erg. In Groot-Brittannië, waar ik geregeld lezingen geef, noemen ze me de Duck Guy, de eendenman. En ik heb in 2003 voor mijn artikel over homoseksuele necrofilie bij de wilde eend de zogeheten Ig Nobelprijs gewonnen, een prijs die wordt toegekend voor onderzoek dat, zoals het heet, 'je eerst aan het lachen maakt en daarna aan het denken zet'. Dat is een uitstekende manier om wetenschap toegankelijker te maken."

Is het waar dat u op 5 juni, de dag van het overlijden van de beroemde eend, een herdenking houdt?

"Klopt. Om 17.55 uur, het tijdstip van de klap tegen de glazen pui, komen we bijeen met wat collega's en belangstellenden op de plek van het ongeluk, en ja, dan hou ik een praatje en dan drinken we een glaasje bier. Dat doen we ieder jaar. *Dead Duck Day*, zo staat de vijfde juni bij ons bekend."

Wat zegt u bij die gelegenheid zoal: "Wij zijn hier bijeen om de eend te gedenken..."?

"In die trant, en meestal praten we daarna door over bijvoorbeeld methoden om het dood vliegen van vogels tegen glazen gevels en puien tegen te gaan, want het aantal doden dat jaarlijks valt, is enorm. Het moeten er alleen al in Nederland honderdduizenden zijn."

Is het u daar om te doen?

"Mede. Ik wil met mijn boek vooral laten zien dat de natuurlijke omgeving dermate snel verandert dat vogels en andere dieren soms moeite hebben zich aan te passen. En soms ook blijken zij grenzeloze aanpassers te zijn, zoals de merels die 's ochtends eerder beginnen te fluiten om het geroezemoes van de stad voor te zijn, of die in staat zijn de ringtones van mobiele telefoons te imiteren. Ik heb ook eens bij iemand een nest opgehaald van een koppel duiven, dat volledig uit metaal bestond, uit draad en gaas, en waarbij poep als een soort cement diende."

Het is een wonderlijke wereld.

"En dat is het." |

Kees Moeliker: De eendenman. Nieuw Amsterdam. €14,95. Ook verkrijgbaar via www.ako.nl.